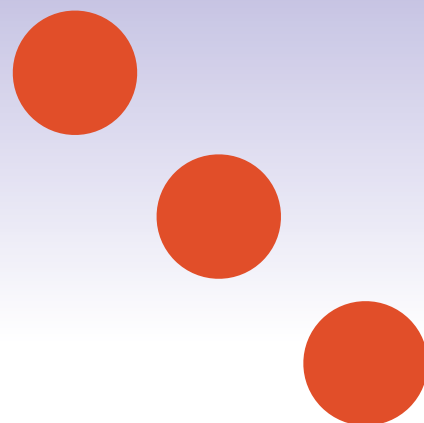

Европейска
комисия

Обзор на образованието и обучението за 2022 г.

БЪЛГАРИЯ

За контакт с представители на ЕС

Europe Direct е служба, която отговаря на въпроси за Европейския съюз.

Можете да се свържете с тази служба:

- чрез безплатния телефонен номер 00 800 6 7 8 9 10 11 (някои оператори може да таксуват обаждането),
- или стационарен телефонен номер +32 22999696, или
- чрез следния формуляр https://european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_bg

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз, 2022 г.

© Европейски съюз, 2022 г.

Политиката по отношение на повторната употреба на документи на Европейската комисия е уредена с Решение 2011/833/ЕС на Комисията от 12 декември 2011 г. относно повторната употреба на документи на Комисията (ОВ L 330, 14.12.2011 г., стр. 39). Освен ако не е отбелязано друго, повторната употреба на настоящия документ е разрешена съгласно лиценз Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Това означава, че повторната употреба се позволява, при условие че надлежно се посочи източникът и се укажат евентуалните промени.

За употребата или възпроизвеждането на елементи, които не са собственост на Европейския съюз, трябва да се поиска разрешение директно от носителите на авторските права.

HTML	ISBN 978-92-76-55868-2	ISSN 2466-9997	doi:10.2766/605637	NC-AN-22-001-BG-Q
PDF	ISBN 978-92-76-55857-6	ISSN 2466-9997	doi:10.2766/159499	NC-AN-22-001-BG-N

Обзор на образованието и обучението за 2022 г.

БЪЛГАРИЯ

Докладите по държави от Обзора на образованието и обучението представят и оценяват актуалното и текущо развитие на политиката на всички образователни степени в държавите — членки на ЕС. Те предоставят на читателя по-задълбочена информация за резултатите на държавите по отношение на целите на равнище ЕС, договорени в рамките на ЕПО. Те се основават на най-актуалните налични количествени и качествени данни.

В раздел 1 е представен статистически преглед на основните показатели в областта на образованието и обучението. В раздел 2 вниманието е насочено към начина, по който държавата членка се е справила или се справя с едно от предизвикателствата в областта на образованието. В раздел 3 е застъпено образованието и грижите в ранна детска възраст. В раздел 4 се разглеждат политиките в областта на училищното образование. В раздел 5 е застъпено професионалното образование и обучение и обучението на възрастни. И накрая, в раздел 6 се разискват мерките в областта на висшето образование.

Докладите по държави на Обзора на образованието и обучението са изготвени от Генерална дирекция „Образование, младеж, спорт и култура“ на Европейската комисия с участието на Генерална дирекция „Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване“.

Документът беше завършен на 30 септември 2022 г.
Повече обща информация на:
<https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2022/bg/index.html>

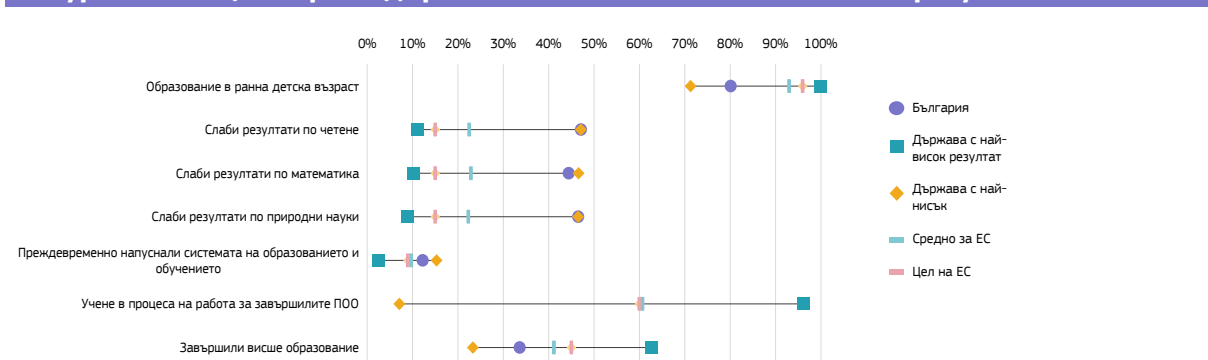
1. Основни показатели

Фигура 1: Преглед на основните показатели

Цели на равнище ЕС	Цел за 2030 г.	България		ЕУ	
		2011	2021	2011	2021
Участие в образованието в ранна детска възраст (от 3-годишна възраст до възрастта за започване на задължително начално образование)	≥ 96 %	83,8% ¹³	80,1% ²⁰	91,8% ¹³	93,0% ²⁰
Осмокласници със слаби умения в областта на цифровите технологии	< 15%	:	:	:	:
15-годишни със слаби умения по:	четене	41,0% ⁰⁹	47,1% ¹⁸	19,7% ⁰⁹	22,5% ¹⁸
	математика	47,1% ⁰⁹	44,4% ¹⁸	22,7% ⁰⁹	22,9% ¹⁸
	наука	38,8% ⁰⁹	46,5% ¹⁸	18,2% ⁰⁹	22,3% ¹⁸
Лица, напускащи преждевременно системата на образованието и обучението (на възраст 18—24 години)	< 9 %	11,8% ^b	12,2% ^b	13,2%	9,7% ^b
Учене в процеса на работа за завършилите ПОО	≥ 60 % (2025)	:	: ^u	:	60,7%
Завършили висше образование (на възраст 25—34 години)	≥ 45 %	27,2% ^b	33,6% ^b	33,0%	41,2% ^b
Участие на възрастните в обучение (на възраст 25—64 години)	≥ 47 % (2025)	:	:	:	:
Other contextual indicators					
Показател за собствения капитал (процентни пунктове)		:	38,3 ¹⁸	:	19,30 ¹⁸
Лица, напускащи преждевременно системата на образованието и обучението (на възраст 18—24 години)	Родени в държавата	11,9% ^b	12,2% ^b	11,9%	8,5% ^b
	Родени в ЕС	:	: ^{bu}	25,3%	21,4% ^b
	Родени извън ЕС	: ^b	: ^{bu}	31,4%	21,6% ^b
Завършили гимназиален етап на средното образование (на възраст 20—24 години, ISCED 3-8)		86,7% ^b	86,3% ^b	79,6%	84,6% ^b
Завършили висше образование (на възраст 25—34 години)	Родени в държавата	27,2%	33,5% ^b	34,3%	42,1% ^b
	Родени в ЕС	: ^u	: ^{bu}	28,8%	40,7% ^b
	Родени извън ЕС	: ^u	: ^{bu}	23,4%	34,7% ^b
Инвестиции в образование	Публични разходи за образование като процент от БВП	3,4%	4,0% ²⁰	4,9%	5,0% ²⁰
	Публични разходи за образование като дял от общия размер на разходите на държавното управление	10,0%	9,5% ²⁰	10,0%	9,4% ²⁰

Източници: Евростат (ЮОЕ), „Наблюдение на работната сила“ (LFS), Класификация на функциите на държавното управление (НОФОГ), ОИСР (PISA). По-подробна информация се съдържа в приложение I и в *Набора от инструменти за обзор. Бележки*. В средните стойности за ЕС на резултатите по четене според PISA за 2018 г. не е включена Испания (ES); използваният показател (ECE) се отнася до програми за образование и грижи в ранна детска възраст, които се смятат от Международната стандартна класификация на образованието (ISCED) за „образователни“ и следователно представляват първото ниво на образование в системите за образование и обучение — ниво 0 на ISCED; показателят за равнопоставеност показва разликата в дела на учениците със слаби резултати по четене, математика и наука (взети заедно) сред 15-годишните ученици в долната и горната четвърт на социално-икономическия статус; b = прекъсване в динамичните редове, u = ниска степен на надеждност, : = не е налично, 09 = 2009 г., 13 = 2013 г., 18 = 2018 г., 20 = 2020 г.

Фигура 2: Позиция спрямо държавите с най-високи и най-слаби резултати

Източник: Генерална дирекция „Образование, младеж, спорт и култура“ въз основа на данни на Евростат (LFS 2021 г., УОЕ 2020 г.) и на ОИСР (PISA 2018 г.).

2. Съсредоточаване на вниманието върху цифровото образование

Ниското равнище на уменията в областта на цифровите технологии сред младежите и възрастните е основно предизвикателство в България. Лицата, които притежават поне основни умения в областта на цифровите технологии, възлизат на 29 % от населението на възраст 16–74 години в сравнение със средно 56 % за ЕС. Едва 11 % от лицата притежават умения над основните, което е малко под една трета от средната стойност за ЕС (DESI, 2021 г.). Сред младежите на възраст 16–19 години само половината (52 %) имат основни или по-високи общи умения в областта на цифровите технологии.¹ Това е един от най-ниските проценти в ЕС (средно 69 %). Уменията в областта на цифровите технологии на възрастните са още по-ниски, което се влошава от намаляването на населението в трудоспособна възраст и слабата връзка между висшето образование и обучението на възрастни и нуждите на пазара на труда. Вследствие на това предприятията срещат трудности при намирането на квалифициран персонал, за да осъществяват иновации и да се разрастват (DESI, 2021 г.). Проблемът се задълбочава и от ниския процент на висшистите в областта на STEM (наука, технологии, инженерство и математика) (фигура 3). В същото време обаче, България е на първо място в Европа по дял на жените специалисти в областта на информационните и комуникационни технологии (ИКТ) — 28 % (в сравнение със средния дял за ЕС от 19 %). Още в ранна училищна възраст се организират занимания по технологии за момичета. Българският център на жените в технологиите насърчава жените да участват в цифровата индустрия.

¹ Евростат, ISOC_SK_DSKL_I21.

Пандемията откри предизвикателствата пред цифровото образование и ускори процеса на реформи и инвестиции. Подобряването на уменията в областта на цифровите технологии се превърна в приоритет в България. По време на последните вълни на пандемията Министерството на образованието и науката продължи да раздава лаптопи на ученици и учители. В началното образование (от 3-ти клас) постепенно се въвеждат като учебни предмети програмирането и компютърното моделиране. Увеличен е броят на задължителните учебни часове на седмица. Информационните технологии, постепенно заменени от компютърното моделиране, стават задължителни в прогимназиалния етап на основното образование. Нивото на придобитите компетентности се измерва чрез годишно национално външно оценяване. Подобрена е високоскоростната свързаност на училищата. Понастоящем повечето училища са свързани, въпреки че в училищата продължават да изостават цифровото оборудване и ИТ инфраструктурата. Недостатъчните цифрови компетентности на учителите също възпрепятстват използването на технологиите в класните стаи.

Инвестициите в умения в областта на цифровите технологии продължават. Процесът на цифровизация на образованието се ускори и благодарение на създаването на национална облачна ИКТ инфраструктура за електронно обучение. През април 2022 г. беше пусната нова национална платформа за електронни уроци, която ще започне да функционира от учебната 2022/2023 година. Платформата ще даде възможност на учителите да създават цифрово учебно съдържание, например уроци, упражнения или тестове, като използват различни електронни ресурси². 6200 учители ще бъдат обучени как да създават интерактивни уроци, а други 12 000 — как да работят с платформата. Тази инвестиция е разработена в рамките на проекта „Образование за утрешния ден“ на

² <https://www.mon.bg/bg/news/4764>

оперативната програма „Наука и образование за интелигентен растеж 2014–2020 г.“, съфинансирана от европейските структурни фондове. Националната програма „Цифрова България 2025“ осигурява рамка за модернизирание и прилагане на интелигентни решения, включително модернизирание на училищата и висшето образование в областта на ИКТ.

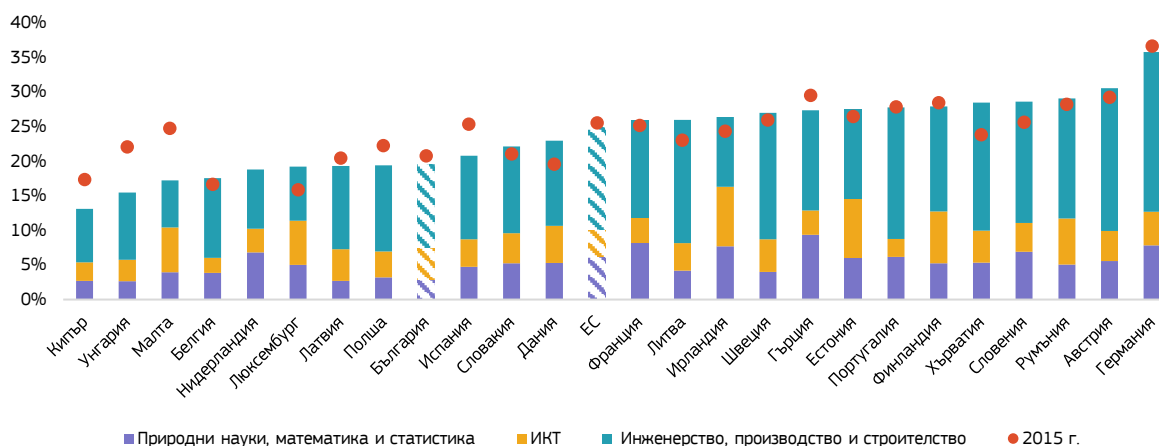
Приоритетна област в плана за възстановяване и устойчивост на България, одобрен през май 2022 г., е и подобряването на STEM инфраструктурата. Реформите и инвестициите в плана ще спомогнат за развиване на уменията в областта на цифровите технологии и насърчаване на предметите в областта на STEM в училищата. В училищата ще бъдат изградени STEM лаборатории, включително класни стаи с достъп до високи технологии. В България ще бъдат изградени един национален и три регионални STEM центъра, които ще координират обученията за учители, ще разработват учебни материали и ще създадат електронен портал и електронна библиотека. В плана се предвижда създаването на цифрова платформа за електронно обучение на възрастни, която ще бъде общодостъпна в „клубове за умения в областта на цифровите технологии“, разполагащи с персонал и

компютри. До 2026 г. 500 000 лица следва да преминат обучение за придобиване на умения в областта на цифровите технологии.

3. Образование и грижи в ранна детска възраст

Подобряването на достъпа до качествено образование и грижи в ранна детска възраст (ОГРДВ) е дългогодишен приоритет. За първи път от 2014 г. насам процентът на участие на децата на възраст между 3 години и възрастта за започване на задължителното начално образование леко се подобри и достигна 80,1 %, но все още е значително по-нисък от средната стойност за ЕС от 93 % и от целевата стойност на ЕС от 96 % до 2030 г. През септември 2020 г. влезе в сила реформата за намаляване на възрастта за започване на задължителното предучилищно образование от 5 на 4 години. Тя се прилага поетапно в цялата държава и до 2023–2024 г. следва да бъде въведена във всички общини. С нов закон, одобрен през пролетта на 2022 г., се дава възможност на родителите да записват децата си в детски ясли и детски градини без заплащане на такси. Това също следва да подобри участието в ОГРДВ.

Фигура 3: Дял на висшистите в областта на STEM от общия брой висшисти през 2015 г. и 2020 г., (%)

Източник: Евростат (UOE) [educ_uoe_grad02]. Забележка: Няма налични данни за NL за 2015 г.

Освен това в общините, в които е въведено задължително предучилищно образование за децата на 4-годишна възраст, се предлага финансова компенсация на семействата, чиито деца не са получили място в детска градина.

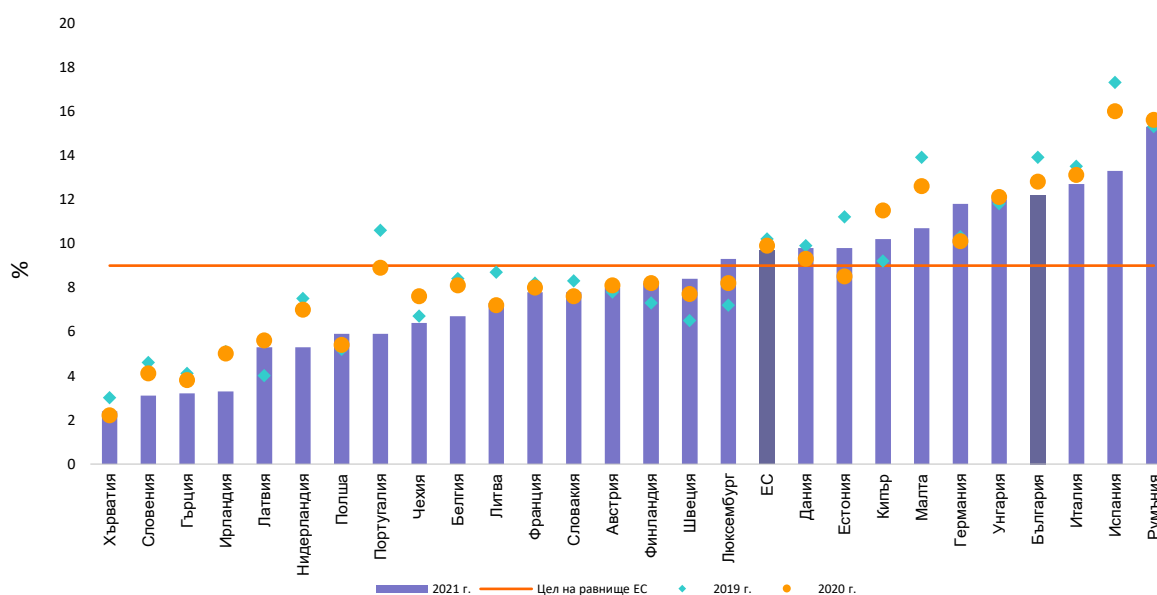
Въпреки че като цяло възможностите за ОГРДВ са достатъчни в цялата държава, това продължава да е проблем в столицата, която е основната дестинация за много млади семейства. През пролетта на 2022 г. в първия кръг на приема почти половината от подадените заявления в София са били отхвърлени поради липса на места. По данни на Столична община недостигът на места в столицата е над 7000 за деца на възраст от 3 до 6 години, в резултат на което голям брой деца остават без достъп до предучилищно образование. Въпреки че инвестициите в образованието се подобряват, включително чрез плана за възстановяване и устойчивост (по който ще бъдат обновени 57 детски градини), разгръщането на реформата за приобщаващо образование изисква допълнителни ресурси.

4. Училищно образование

През последното десетилетие процентът на лицата, напускащи преждевременно системата на образованието и обучението, остава стабилен. През 2021 г. той намалява до 12,2 % (в сравнение с 12,8 % през 2020 г. и 14 % през 2019 г.), но все още е над средната стойност за ЕС от 9,7 % (фигура 2). Разликата между градските и селските райони е значителна (съответно 6,8 % и 23,7 %), а между регионите има големи различия (от 6,7 % в Югозападен регион със столицата София до 21,6 % в Югоизточен регион). За разлика от много държави от ЕС, при преждевременно напусналите образованието и обучението няма голяма неравнопоставеност между половете.

Повишаването на качеството на образованието остава основен проблем в началното и средното образование. Както се подчертава в проучване на Световната банка, резултатите от обучението в България не са се променили значително през последните 14 години.

Фигура 4: Лица, напускащи преждевременно системата на образованието и обучението, 2019 г., 2020 г. и 2021 г. (%)

Източник: Евростат (ЕС — LFS), [edat_lfse_14].

Недостигът на основни умения, измерен от PISA (ОИСР), е два пъти по-висок от средния за Европа (47 % по четене, 44 % по математика и 47 % по природни науки), като този процент е над 60 % сред учениците в неравностойно положение. Постигнатият от учениците в България резултат по четене е с 67 точки по-нисък в сравнение с други държави от ЕС, което съответства приблизително на повече от година и половина обучение в училище (Група на Световната банка, 2020 г.). България се стреми до 2030 г. да намали дела на учениците с ниски резултати до 25 %, което ще изисква значителни усилия (Европейска комисия, 2021 г.). Според PISA за 2018 г. 6 % от българските ученици посочват, че вкъщи разговарят на друг език (ОИСР, 2019 г.). Разликата в резултатите на тази група и на учениците, чийто майчин език е българският, е значителна. Разликата от 74 точки по четене (ОИСР, 2019 г.) е най-високата в ЕС. Една от националните програми, приети през 2022 г., предвижда допълнителна езикова помощ за децата на мигранти и бежанци за изучаване на български език като чужд. Като една от държавите, приели най-голям брой украинци, бягащи от войната през 2022 г., България предоставя на малолетните и непълнолетните деца, пристигащи от Украйна, необходимите права и помощ, в т.ч. езикова помощ, за продължаване на тяхното образование.

Правителството продължава да полага усилия за подобряване на качеството на образованието. През 2022 г. Министерството на образованието и науката започна цялостен преглед на учебниците по общообразователни предмети от 1 до 12 клас. Също през 2022 г. завършилите гимназиален етап на средното образование за първи път имаха възможност да изберат зрелостен изпит по по-слабо разпространен език, като японски, китайски, корейски или иврит, ако са го изучавали като профилиращ предмет в училище. Това се счита за важна стъпка към развитието на компетентността за многоезичие сред учениците. Въз основа на модела, разработен от Световната банка, ще бъде създадена и тествана нова методология за оценка на

добавената стойност на образованието, предоставяно в средното образование. Това ще бъде важна стъпка към определянето на обективни мерки за оценка на качеството в образователната система. Чрез събирането на подходящи данни и информация би могло да се допринесе за осигуряване на по-високо качество на образованието в България, като по този начин ще се подпомогне предоставянето на по-целенасочена подкрепа за отстраняване на недостатъците в обучението.

Каре 1: Национални програми за развитие на образованието

През 2022 г. българското правителство одобри 21 национални програми за развитие на образованието. Това е важна стъпка към подобряване на качеството и приобщаващия характер на образованието. С новата инициатива „Заедно в изкуството и спорта“ ще се подпомогне личностното развитие на учениците чрез съвместни дейности в областта на спорта и изкуството. По линия на друга програма ще се подпомогне за разходите за персонал от 900 образователни медиатори и социални работници. Ще бъдат осигурени средства за предучилищното и училищното образование. В рамките на програмата „Иновации в действие“ ще бъдат разработени методика и ресурси за образование в областта на STEM. Програмата „Отново заедно“ ще действа за втора поредна година, за да се преодолеят отрицателните последици от затварянето на училищата по време на пандемията. Министерството на образованието ще продължи да финансира общински проекти за образователна десегрегация, както и за наемане на заместващи учители. Всички тези усилия се приветстват, тъй като те допринасят за цялостното развитие на образованието и доближават България до постигането на целите на ЕС. Въпреки това наличието на рамка за оценка на тези инициативи на политиката ще даде възможност за по-целенасочени интервенции, основани на доказателства, и за по-добро наблюдение и оценка на прилаганите мерки.

Източник: www.mon.bg

Сегрегацията в образованието продължава да бъде предизвикателство и основна пречка за достъпа до качествено образование. Делът на ромските деца на възраст между 7 и 15 години, които посещават формално образование, е 86,2 % при 94,6 % от общото население (Агенция за основните права, 2022 г.). Едва 28 % от ромските ученици на възраст между 20 и 24 години са завършили гимназиален етап на средното образование, докато за българското население като цяло този процент е 83,6 %³. Почти две трети от ромските деца на възраст между 6 и 14 години посещават училище или детска градина, в които всички или повечето им съученици са роми. Три четвърти от ромските деца на възраст под 18 години са изложени на риск от бедност (Агенция за основните права, 2022 г.). Данните от PISA показват, че учениците със сходни социално-икономическо състояние и образователни резултати обикновено са разпределени в едни и същи училища⁴. Според проучване на Агенцията на ЕС за основните права образователната сегрегация се задълбочава по-специално в общообразователните училища. Родителите отписват децата си от училища, в които преобладава броят на ромските деца. Обхватът на програмите за премахване на сегрегацията е ограничен. Органите не събират информация за етническия произход на учениците. Въпреки това училищата събират информация за образователния статус на родителите. Тази информация спомага за определянето на уязвимите групи, които отговарят на условията за получаване на допълнително финансиране от държавата.

Правителството е предприело мерки за подобряване на положението на учителите. Липсата на възможности за обучение и лошата образователна инфраструктура оказват

отрицателно въздействие върху привлекателността на учителската професия. Почти половината от учителите са на възраст 50 и над 50 години⁵. От април 2021 г. средната учителска заплата е увеличена с около 12 % и достигна 125 % от средната заплата за страната. Това е второто увеличение на заплатите на учителите през последните 3 години. С това следва да се допринесе за общите усилия за повишаване на привлекателността на учителската професия. Въпреки че между 2005 г. и 2018 г. броят на учителите в училищното образование се е увеличил с 10 % (Група на Световната банка, 2020 г.), се наблюдава недостиг на учители, особено в селските райони, където преобладаващият брой ученици са от семейства в неравностойно положение. Същевременно в училищата в градските райони или в средно големите градове обикновено преобладава броят на учителите с по-висока степен на образование или с по-голям опит. Мерките, прилагани на национално равнище, като например увеличаването на заплатите или програмите, свързани с развитието на учителите, са насочени в правилната посока, но тепърва предстои да се установят дългосрочните им резултати с оглед на подобряване на качеството на образованието. Проектът „Образование за утрешния ден“, съфинансиран от Европейския социален фонд, подпомага обучението на учители, включително по умения в областта на цифровите технологии. По линия на Програмата за подкрепа на структурните реформи Европейската комисия също така подкрепи цялостен преглед на политиките за учителите и препоръки за политики (Група на Световната банка, 2020 г.).

Резултатите от проведено неотдавна национално проучване „Учебното време в България и Европа“ показват, че българските ученици имат по-малък брой учебни часове в сравнение с други ученици в Европа. Общият брой на задължителните часове в класовете от 1 до 10 е 7040 на

³ Евростат, [TPS00186] 28.4.2022 г.

⁴ Индексът на изолация на учениците в неравностойно положение спрямо всички останали ученици в България е 0,29 при средна стойност за ЕС 0,16, измерен от PISA за 2018 г. Това е най-неблагоприятният резултат в ЕС.

⁵ Евростат: educ_uoe_perp01

година, докато средната стойност за държавите в Европа е 8617 часа⁶. Българските ученици имат и най-дългата ваканция в Европа — средно 91 учебни дни годишно. Това е над средната стойност от 70 дни в други европейски държави. Тъй като по-малкото време в класната стая, съчетано с други фактори, може да повлияе на резултатите от обучението, това проучване предизвиква дискусия относно необходимостта от реструктуриране на учебната година и продължителността на ваканциите.

По време на пандемията от COVID българските органи продължиха да помагат на учениците да се обучават дистанционно. Проучванията доказват, че ученето и преподаването онлайн могат да бъдат ефективни само ако учениците имат постоянен достъп до интернет и компютри и им се предоставя подходяща и индивидуална педагогическа подкрепа (Sternadel, 2021 г.). Тъй като затварянето на училищата продължи през 2021 г. и частично през 2022 г., Министерството на образованието и науката продължи да предоставя преносими компютри и други електронни устройства. То също така планира да анализира пропуските и слабостите по конкретни предмети (напр. математика и български език), които са възникнали поради пандемията. В рамките на специалната програма „Отново заедно“ на децата се предоставя индивидуална помощ по време на лятната ваканция или след нея, за да се компенсира евентуалната загуба на учебно време.

⁶ <https://www.mon.bg/bg/news/4716>

Каре 2: Подкрепа за дуалната система на обучение

Целта на този проект, съфинансиран от Европейския социален фонд (ЕСФ), е да се повиши съответствието на професионалното образование и обучение с пазара на труда. Проектът предоставя подкрепа за действия за повишаване привлекателността на дуалната система на обучение сред учениците и родителите, както и повишаване на информираността и ангажираността на предприятията.

На учениците от първи гимназиален етап ще се осигурява подкрепа за участие в дуалната форма на обучение чрез включването им в „пробно стажуване“ в партниращо предприятие. Част от дейностите са насочени към подобряване на компетентностите на учителите и преподавателите по професионална подготовка и придобиване на педагогически и методически умения на наставниците от партниращите предприятия.

Към настоящия момент е разработена електронна платформа и се работи върху инструментариум за оценка на качеството на преподаването и на работното място. Избрани са общо 159 професионални гимназии, а за популяризиране на дуалната система на обучение са проведени 20 информационни кампании в различни региони на България. Общо 2180 ученици бяха включени в допълнително обучение, а 7296 ученици участваха в „пробно стажуване“.

Източник: <https://dual.mon.bg>

5. Професионално образование и обучение и обучение за възрастни

Независимо от предприетите мерки, включително с подкрепата на ЕС, приваждането на професионалното образование и обучение (ПОО) в съответствие с нуждите на пазара на труда може да се подобри допълнително. Министерството на образованието и науката провежда системна политика за реструктуриране на плана за прием в ПОО и

въвежда дуална система за ПОО, но общият дял на учениците и училищата е сравнително нисък. Според последните налични данни броят на новопостъпилите ученици в гимназиалния етап на ПОО намалява. Процентът на записване⁷ е 51,5 % през 2020 г. (средна стойност за ЕС: 48,7 %), лек спад спрямо предходните две години⁸. Процентът на заетост на наскоро завършилите ПОО⁹ се увеличи от 69,6 % през 2020 г. до 72,4 % през 2021 г., но все още е под средната стойност за ЕС-27 от 76,4 %.

Ученето в процеса на работа е съществена част от всички програми за ПОО. С измененията на Закона за ПОО от 2018 г. и 2020 г. се определят изисквания, свързани с осигуряването на качеството на ПОО, включително ученето в процеса на работа. Работодателите и синдикалните организации имат решаваща и консултативна роля при формирането на ПОО чрез участието си в регионалните и националните съвети и при разработването на националните образователни стандарти и в актуализирането на списъка на професиите за професионално образование и обучение (СППОО) и списъка на защитените от държавата специалности. Актуализирането на списъците на професиите и стандартите в областта на ПОО ще бъде извършено пилотно в рамките на стратегическа операция на ЕСФ+, която ще стартира през 2022 г. Като част от плана за възстановяване и устойчивост се предвиждат нови изменения на нормативната уредба на ПОО, с които се въвеждат промени в списъка на професиите за ПОО и техните програми съобразно потребностите от квалификация, в т.ч. в областта на опазването на околната среда и цифровите технологии.

⁷ Евростат, educ_uoe_enrs05.

⁸ Данните за страната (Информационна база данни за образованието, Център за информационно осигуряване на образованието) показват ново увеличение през 2021 г.

⁹ Евростат, edat_lfse_24.

Между 2021 г. и 2027 г. Европейският социален фонд плюс (ЕСФ+) ще продължи да подкрепя ПОО. За периода 2021—2027 г. по линия на ЕСФ+ ще бъдат заделени около 290 млн. евро по програма „Образование“ за подобряване на привлекателността, достъпността, качеството и приложимостта на ПОО на пазара на труда. Ще бъде оказана подкрепа за пилотно въвеждане и разширяване на формите на дуалната система за ПОО, включително във висшето образование, професионално ориентиране, чиракуване и развиване на предприемачески умения у учениците, обучение на учители и наставници, въвеждане на система за проследяване на професионалната реализация на висшистите и въвеждане на съвместни програми в области от значение за икономиката на регионите и пазара на труда, с иновативно цифрово учебно съдържание. Освен това ще бъде осигурена подкрепа за работата на 24 центъра за високи постижения в областта на ПОО, които ще бъдат обновени въз основа на плана за възстановяване и устойчивост.

България продължава да има един от най-ниските проценти на участие в образование и обучение на възрастни в ЕС, въпреки че вече са предприети мерки. Населението на България на възраст между 25 и 64 години, участвало в образование и обучение през 4-те седмици, предхождащи Наблюдението на работната сила, намалява от 2 % през 2019 г. на 1,8 % през 2021 г. Процентът на участие през 2021 г. е с 9 процентни пункта по-нисък от средната стойност за ЕС-27 за 2021 г. (10,8 %) и е най-нисък в сравнение с всички европейски държави. Освен това според проучване от 2021 г. само 5 % от възрастните са посещавали онлайн курсове (през последните три месеца) при средна стойност за ЕС от 18 %. Това е в съответствие с ниския брой на хората, които имат поне основни умения в областта на цифровите технологии.

Процентът на участие на нискоквалифицирани възрастни в образование и обучение на възрастни възлиза на около една четвърт от дела на общата съвкупност. Значително предизвикателство представляват и

ограмотяването и квалификацията на възрастните лица с неравностоен произход, като например ромите. В приетите през 2021 г. Стратегическа рамка за образование, обучение и учене в Република България (2021—2030 г.) и Стратегия по заетостта на Република България 2021—2030 г. са включени мерки, насочени към възрастните със слаби умения и ниска квалификация и възрастните в неравностойно социално-икономическо положение, както и пътища за повишаване на квалификацията. С националната стратегия на Република България за равноправие, включване и участие на ромите (2021—2030 г.) и плана за действие към нея (приет през 2022 г.) се насърчава участието на лица от уязвими групи, в т.ч. роми, в продължаващо професионално образование и обучение.

България си е поставила за цел до 2030 г. 35,4 % от възрастните да участват в обучение всяка година (три пъти повече от базовата стойност от 11,8 % през 2016 г.).

За тази цел от националния бюджет и от фондовете на ЕС бяха заделени значителни суми за преквалификация и повишаване на квалификацията на населението в тясно сътрудничество с работодателите, синдикалните организации и други организации на гражданското общество. В програмата за развитие на човешките ресурси (ПРЧР) на ЕСФ+ за периода 2021—2027 г. е включено въвеждането на индивидуални сметки за обучение (ИСО), което ще започне като пилотен проект. В последно време вниманието е насочено към уменията в областта на цифровите технологии, за които са отпуснати около 286 млн. евро по линия на ЕСФ+, с което се допълват усилията в рамките на националния план за възстановяване и устойчивост. Освен това българските органи са готови да приложат новата инициатива ALMA (Aim, Learn, Master, Achieve — стреми се, учи, овладей, постигай) в рамките на приоритетната тема „Социални иновации“, част от ПРЧР на ЕСФ+. В рамките на програмите на ЕСФ+ за периода 2021—2027 г. ще бъдат заделени и 78 млн. евро за подкрепа на ограмотяването на възрастни.

Министерството на образованието и науката, в сътрудничество със Cedefop, разработи пътна карта за управление на уменията.

Министерството на образованието и науката и Министерството на труда и социалната политика се споразумяха да синхронизират информацията, предоставяна по отношение на прогнозите за пазара на труда, със системата за квалификация в областта на ПОО, а в рамките на интерактивна платформа за анализи и прогнози за пазара на труда ще бъде постигнато полезно взаимодействие. Освен това България работи съвместно с ОИСР по разработването на национална стратегия за уменията в рамките на проект, финансиран по линия на Инструмента за техническа подкрепа.

6. Висше образование

Процентът на завършилите висше образование остава сравнително нисък.

Социално-икономическата среда на студентите оказва влияние върху техните амбиции в академичната сфера. Средно една трета от населението на България на възраст между 25 и 34 години има висше образование. Този процент не се е подобрил значително през последните 5 години (33,6 % през 2021 г.) и остава под средната стойност за ЕС от 41,2 % и целевата стойност на ЕС от 45 % до 2030 г. Разликата между броя на завършилите висше образование в градските и селските райони остава значителна (съответно 47,4 % и 13,7 %). Процентът на завършилите висше образование в българските градове се доближава до средната стойност за ЕС от 51,4 %. Регионалните различия на завършилите висше образование също се запазват и варират между 20,8 % в Северозападния регион и 46,5 % в Югозападния регион (със столицата София). Това е свързано с факта, че в София са разположени голям брой университети. Приемането на Националната карта на висшето образование — една от етапните цели на плана за възстановяване и устойчивост, следва да спомогне за по-балансирано разпределяне на предлагането на висше образование в държавата. Същевременно продължава да съществува неравнопоставеност между половете, като 39,5 % от жените на възраст

между 25 и 34 години са с висше образование, в сравнение с 28 % от мъжете.

Въпреки че след 2013 г.¹⁰ се наблюдава положителна тенденция при процента на участие във висшето образование, преходът към пазара на труда все още се осъществява трудно. Българското правителство полага усилия за повишаване на съответствието на висшето образование с пазара на труда. Най-голям е броят на завършилите висше образование в областта на бизнеса и администрацията (23,6 %), образованието (14,4 %), социалните и поведенческите науки (9,9 %), инженерните науки и техническите професии (9,2 %) и здравеопазването (8,8 %)¹¹. Проследяването на професионалната реализация на висшистите показва, че 53 % от тях са работили на позиции, изискващи висше образование (увеличение с почти 10 % в сравнение с 2014 г.). България също така развива сътрудничеството между висшето образование, науката и бизнеса. До 2025 г. ще бъде изпълнена нова национална научна програма „Повишаване на изследователския капацитет в областта на математическите науки (ПИКОМ)“. Тя ще подкрепи политиката за равен достъп до качествено висше образование, развитие на научния потенциал и изграждане на устойчива връзка между образованието, науката и бизнеса.

Качеството на висшето образование остава приоритет за българските органи. Промените в Закона за висшето образование и Закона за развитието на академичния състав се очаква да подобрят качеството и интернационализацията на българските университети¹². България повишава

изискванията към преподавателските кадри, подобрява системата за акредитация, променя атестацията на преподавателските кадри и въвежда мерки срещу плагиатството. Последното е широко разпространено явление, поради което мерките срещу него са от голямо значение за подобряване на качеството на образованието. Министерството на образованието и науката предлага двустепенна структура за проверка за плагиатство: научните организации и висшите училища ще действат като първа инстанция, а Националната комисия по академична етика — като втора инстанция. В бюджета за 2022 г. се предвижда увеличение на стипендиите за студенти и докторанти, както и на заплатите на академичния състав. Въпреки това инвестициите и заплатите във висшето образование в България са ниски, което ограничава привлекателността на кариерата в академичните среди. С програмата на ЕСФ+ ще се осигури подкрепа за повишаване на качеството на висшето образование чрез инвестиране в човешкия капитал. Инфраструктурата на висшите училища също оказва влияние върху качеството на образованието. Планът за възстановяване и устойчивост, заедно с програмата на Европейския фонд за регионално развитие, ще спомогне за подобряване на инфраструктурата чрез модернизиране и изграждане на университетски комплекси и студентски общежития.

7. Библиография

Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе“ (2021 г.), Фондация Фридрих Еберт: Концепция за новата национална стратегия за равноправие, включване и участие на ромите.

Индекс за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI) за 2021 г., България: индекс за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI) 2021 г. | Изграждане на цифровото бъдеще на Европа (europa.eu).

Европейска комисия (2019 г.), Второ проучване на училищата: ИКТ в образованието — национален доклад за България. Люксембург, Служба за публикации на Европейския съюз.

Европейска комисия (2020 г.), Обзор на образованието и обучението — България

Европейска комисия (2021 г.), Обзор на образованието и обучението — България

Европейска комисия (2022 г.), Работен документ на службите на Комисията.

¹⁰ Евростат: [educ_uae_enrt01] and [demo_pjan].

¹¹ https://nsi.bg/sites/default/files/files/press_releases/Education2021_en_OCQ5H5R.pdf

¹² През 2021 г. над 8 % от всички студенти, записани в университетите в България, са били чуждестранни студенти, което е с почти 6 % повече от предходната година и с 24 % повече от учебната 2017/2018 година. Почти половината от чуждестранните студенти са от Гърция, Великобритания и Германия (https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Education2021_OCQ5H5R.pdf). Същевременно Испания, Румъния и Гърция са трите най-предпочитани дестинации за българите по програма „Еразъм+“ през 2020 г.

Европейска комисия (2022 г.), Compendium on Digital Inclusion in Education (Сборник за цифровото включване в образованието). Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз.

Европейска комисия (2022 г.), Приложение към предложението за решение за изпълнение на Съвета за одобрение на оценката на плана за възстановяване и устойчивост на България. Работен документ на службите на Комисията.

Агенция за основните права (2022 г., предстои публикуване), Основни показатели за стратегическата рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите за периода 2020—2030 г. Резултати от проучване на ромите през 2021 г.

Европейска комисия/Изпълнителна агенция за образование, аудио-визия и култура (EACEA)/„Евридика“, 2019 г.: Основни данни за образованието и грижите в ранна детска възраст в Европа. Издание 2019 г. Основни данни за образованието и грижите в ранна детска възраст в Европа — издание 2019 г. | „Евридика“ (europa.eu).

Прегледи на ОИСР на оценката и оценяването в образованието: Преглед и препоръки на ОИСР за България, (2021 г.): Прегледи на ОИСР на оценката и оценяването в образованието: България (oecd-ilibrary.org).

Национален план за възстановяване и устойчивост на Република България: Национален план за възстановяване и устойчивост (nextgeneration.bg).

Национален статистически институт (2021 г.), Образование в Република България 2021 г.

<https://nsi.bg/sites/default/files/files/publications/education2021.pdf>.

Национален статистически институт: www.nsi.bg/en

Педагогическо издателство „Образование“, 2022 г.: Учебното време в България и Европа: УЧЕБНОТО ВРЕМЕ В БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПА — Педагогическо издателство „Образование“ (obrazovaniebg.org).

Sternadel, D. (2021 г.). „Въздействието на COVID-19 върху резултатите от обучението на студенти в Европа: предизвикателствата пред дистанционното образование за всички“, Ad hoc доклад № 2/2021 на NESET.

Група на Световната банка (2020 г.), Преподавателска работна сила в България: бележка за политиката и препоръки. Аналитичен доклад, в който се оценяват резултатите от политиката по отношение на работната сила на учителите и се дават препоръки за подобряване на политиката по отношение на образователната работна сила и ефективността на процесите при планиране. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36796/P1713420c9bba4010081f703ec7abe30cca.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

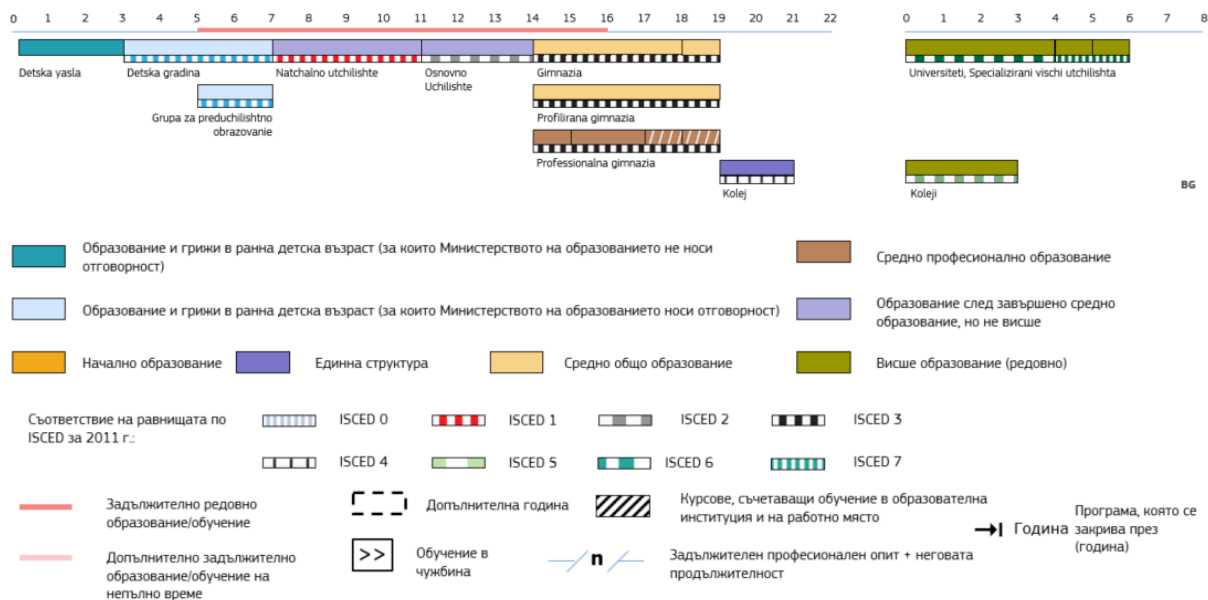
Янкова, М. (2020 г.). Бърза оценка на въздействието на COVID-19 върху образованието в България: Задълбочаване на проблемите с обучението и увеличаване на неравенствата. УНИЦЕФ Европа и Централна Азия

[https://www.unicef.org/eca/rapid-assessment-covid-19-impact-education Bulgaria](https://www.unicef.org/eca/rapid-assessment-covid-19-impact-education-Bulgaria).

Приложение I: Източници за ключовите показатели

Показател	Източник
Участие в образованието в ранна детска възраст	Евростат (UOE), educ_uae_enra21
Осмокласници със слаби умения в областта на цифровите технологии	IEA, ICILS
15-годишни със слаби умения по четене, математика и наука	ОИСР (PISA)
Лица, напускащи преждевременно системата на образованието и обучението	Основни данни: Евростат (LFS), edat_lfse_14 Данни според държава на раждане: Евростат (LFS), edat_lfse_02
Учене в процеса на работа за завършилите ПОО	Евростат (LFS), edat_lfs_9919
Завършили висше образование	Основни данни: Евростат (LFS), edat_lfse_03 Данни според държава на раждане: Евростат (LFS), edat_lfse_9912
Участие на възрастните в обучение	Данните за целевата стойност на ЕС не са налични. Събирането на данни започва през 2022 г. Източник: EU LFS.
Показател за равнопоставеност	Изчисления на Европейската комисия (Съвместен изследователски център) въз основа на данните от PISA за 2018 г. на ОИСР
Завършили гимназиален етап на средното образование	Евростат (LFS), edat_lfse_03
Публични разходи за образование като процент от БВП	Евростат (КОФОГ), gov_10a_exp
Публични разходи за образование като дял от общия размер на разходите на държавното управление	Евростат (КОФОГ), gov_10a_exp

Приложение II: Структура на образователната система

Източник: Европейска комисия/ЕАСЕА/„Евридика“, 2022 г. Структура на европейските образователни системи за 2022/2023 г.: схематични диаграми. „Евридика“: факти и цифри. Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз.

Можете да изпращате коментари или въпроси по електронна поща на следния адрес:
EAC-UNITE-A2@ec.europa.eu

ЗА ДА НАМЕРИТЕ ИНФОРМАЦИЯ ЗА ЕС

Онлайн

Информация за Европейския съюз на всички официални езици на ЕС е на разположение на уебсайта Europa на адрес https://europa.eu/european-union/index_bg.

Публикации на ЕС

Можете да изтеглите или да поръчате безплатни и платени публикации на адрес <https://op.europa.eu/bg/publications>. Редица безплатни публикации може да бъдат получени от службата Europe Direct или от Вашия местен информационен център (https://european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_bg).

■ Служба за публикации
на Европейския съюз